

giaan, hänen olisi olettanut nostavan esiin siihen liittyvän *identifikaatio-ongelman*, joka jakaantuu kahteen osaan. Miten identifoida lukuisa joukko erilaisia ilmiöitä saman nimittäjän alle, esittää väite niiden olennaisesta samuudesta? Ja millä perusteella voidaan esittää oletus tämän konstruoidun ilmiön taustalla olevasta yhteisestä syystä? Ongelma on tärkeä etenkin läpinäkyvän yhteiskunnallisesti määriteltujen ilmiöiden kuten rikollisuus, mielenterveyden häiriöt, aggressiivisuus tai väkivaltaisuus kohdalla. Launis käsittelee näiden ilmiöiden geeniteknologisiin säätely-yrityksiin liittyviä eettisiä ongelmia, mutta hän ei sanallakaan viittaa identifioinnin ongelmaan – vaikka ominaisuuksien identifointi on käsitteellisesti välttämätön syy-seuraus –suhteiden tutkimisen kannalta. Ongelmaa ei ole mielekäästä sulkea eettisten tarkastelujen ulkopuolelle: puhe ei tapahdu tyhjiössä, ja pohjimmiltaan ongelmallisten ajatusleikkien kyseenalaistamaton käyttö on itse vahvistamassa myyttejä.

Ville Lähde

Kuolevien yhteisö

Maurice Blanchot,

Tunnustamaton yhteisö.

Suomentaneet Janne Kurki ja Panu Minkkinen. Loki-kirjat, Helsinki, 2004. 89 s.

Maurice Blanchot ja kysymys yhteisön mahdollisuudesta

Maurice Blanchot (1907-2003), ranskalainen kirjailija ja filosofi, osallistui vuonna 1983 ilmestyneellä teoksellaan *Tunnustamaton yhteisö* (La communauté inavouable) Ranskassa ajankohtaiseen keskusteluun yhteisön ja yhteisöllisyyden mahdollisuuksista. Blanchot'n mukaan olennaisinta ei ole kysyä tietyn yhteisön mahdollisuusehtoja ("miten kommunismi oli mahdollista?") vaan pikemminkin, millä ehdoin uskallamme enää toivoa minkään

yhteisön toteutumista: eivätkö toisen maailmansodan tapahtumat ja kommunismin romahtamisen viimeistään osoittaneet yhteisöön pyrkimisen mieltömyyden, sen perimmäisen vaarallisuuden? Millä oikeudella edes uskallamme toivoa minkään yhteisön toteutumista? Eikö yhteisössä piilevä tuhon mahdollisuus saa meidät kavahtamaan mitä tahansa yhteisöä? Eikö jo sanoissa "kommuuni" ja "kommunismi" ole tympeä kaiku?

Kysymys yhteisön mahdollisuudesta on kuitenkin filosofisista kysymyksistä kenties kaikkein painavin: vailla yhteisöä jäämme myös vailla etiikkaa, hyvää ja pahaa, oikeaa ja väärää. Filosofiallakin on merkitystä ainoastaan yhteisössä. Yhteisö on yhtäaikaan poliittinen utopia ja eettinen velvollisuutemme.

Blanchot'lle keskeisin yhteisöä koskeva kysymys on seuraava: onko yhteisöä mahdollista määritellä ilman jonkinasteista negatiota, väkivaltaa – eivätkö kaikki yhteisöt, rakastavaisten yhteisöstä alkaen, perustu aina jonkin kolmannen sulkemiselle pois? Kuinka perustaa yhteisö ilman, että edellytyksenä on yhteisön jäsenten välisten erojen kieltäminen tai erilaisen sulkemisen ulkopuolelle?

Blanchot'n teos koostuu kahdesta lyhyestä kirjoituksesta. Ensimmäinen, vastine Jean-Luc Nancyn yhteisön olemusta pohtineelle kirjoitukselle "La communauté désœuvrée (1983)", esittelee lähinnä Nancyn ja Georges Bataillen ajatuksia yhteisöstä ja yhteisöllisyydestä. Toinen essee, otsikoituaan "Rakastavaisten yhteisö", lähilukee Marguerite Durasin pienoisromaania *Maladie de la Mort* (suom. Kuoleman tauti). Vaikka esseiden varsinaisena aiheena on yhteisön ja kuoleman yhtyeenkietoutuminen Nancylla, Bataillella ja Durasilla, monikerroksiset esseeet viittaavat myös Heideggeriin, Hegeliin, Sartreen, Proustiin ja Danteen, vain muutamia nimiä mainitakseni.

Äärellisten yhteisö – yhteisö vailla perustaa

Blanchot'n mukaan eettinen yhteisö ei voi viitata yhteiseen päämäärään, ideologiaan, rotuun, vereen tai uskontoon, sillä kaikki nämä kriteerit perustuvat

ulosulkemisen logiikalle. Kuten Blanchot sanoo, yhteisö ei ole työn tai tavoitteen valmis tulos (se ei ole "teos"), sillä ajatus valmiiksi rajatusta yhteisöstä sulkee välttämättä jotakin ulkopuolelleen. Myöskään "aktiivinen" yhteisö ei täytä eettisen yhteisön tuntomerkkejä, koska kaikki päämäärähakuinen toiminta noudattaa väistämättä karsimisen periaatetta. Puhdas passiivisuuskaan ei ole ratkaisu, sillä mitä muuta passiivisuus on kuin kaikkein aktiivisinta toiminnasta kieltäytymistä?

Miten yhteisyys sitten on mahdollista? Miten voin kuulua yhteisöön valitsematta sitä itse? Viime kädessä kyse on vanhasta filosofisesta ongelmas- ta, miten tietoisuuden on mahdollista ylittää omat rajansa, olla yhteydessä ulkopuoleensa palauttamatta ulkopuolta tietoisuuteen itseensä. Tai kuten Blanchot muotoilee: "Mikä siis vaatii minut radikaaleimmalla tavalla tilille?" Ja Blanchot vastaa: toisen kuolema. Bataillen tavoin Blanchot ajattelee, että toisen kuoleman todistaminen on kaikkein perustavin yhteisöllisyyden kokemus, ja siksi toisen kuolema perustaa yhteisön.

Blanchotin mukaan yhteisön problematiikassa on viime kädessä kyse suhteesta toiseen, sillä itseensä sulkeutuva tietoisuus ei tarvitse yhteisöä. Yhteisö on aina kuolevien yhteisö, sillä vasta oivallus toisen poismenon mahdollisuudesta perustaa yhteisön. Heideggeria vastaan Blanchot esittää, ettei olemistani kyseenalaista suinkaan oma kuolemani, oma ääreillisyyteni, olemiseni kohti kuolemaa, vaan pikemminkin toisen kuolema, "läsnäolon toiselle tämän kuollessa pois. Jään läsnä olevaksi lähelle toista, joka kuolemalta poistuu lopullisesti, ja otan vastatakseni toisen kuolemasta ainoana minua koskettavana kuolemana" (26). Vasta toisen kuoleman aiheuttama turvallisuuden tunteen pirstoutuminen synnyttää tietoisuuden siitä, että "mitä ajattelen, en ajattele yksin". Tietoisuuden synty ei ole sen tulemisessa "tunnustetuksi" (kuten Hegel sanoisi) vaan sen tulemisessa kiistetyksi itseriittoisena tietoisuutena: "Oleva ei halua tulla tunnustetuksi vaan kiistetyksi. Ollakseen olemassa se lähestyy toista, joka kiistää sen tai joskus jopa kieltää sen. Sen olemisen alkaa vasta puutteesta, joka tekee sen tietoiseksi mahdot-

tomuudesta olla itsensä (tämä on sen tietoisuuden alkuperä), mahdottomuudesta olla jatkuvasti ipse tai, jos niin halutaan, mahdottomuudesta olla erillinen yksilö” (21-22). Tietoisuus syntyy oivalluksessa, ettemme ole erillisiä tietoisuuksia vaan aina jo suhteessa toiseen.

Myös yksinäisyyden kokeminen, kokemus toisen puuttumisesta, edellyttää yhteisyyden ja yhteisön olemassaoloa. Blanchot siteeraa Bataillea: ”Jos elävä näkee kaltaisensa kuolevan, hän voi jäädä henkiin vain itsensä ulkopuolella.” Ihminen ei ole syntymästään saakka ainoastaan kyllin vanha kuolemaan vaan myös kyllin vanha tulemaan kuoleman koskettamaksi. Kuolevien ”yhteisö” ei ole kasvoton ”yhteiskunta”, jossa ”ihmisiä kuolee” mutta josta kuolema (vanhukset, sairast, tuottamattomat) on kaikin tavoin piilotettu pois. Blanchot’lle kuolevien yhteisö on pikemminkin yhteisö, jossa toisen kuolemalle ollaan alttiita joka hetki.

Äärellisyydestä alkunsa saava yhteisö on yhteisö vailla perustaa, vaila varmuuden suojamuuria. Blanchot viittaa Bataillen ajatukseen ”yhteisöttömien yhteisöstä”, jollainen kuolevien yhteisö hänen mukaansa juuri on: viime kädessä kuoleamisen kokemus ei ole jaettavissa – siitä ei voi tehdä teoriaa eikä sille voi perustaa totuutta. Toisin kuin rodun, veren, sukulaisuuden tai uskonnon varaan perustetut yhteisöt, kuolevien yhteisö ei myöskään ole rajattu yhteisö: sillä ole salaisuutta, jota yhteisön jäsenet ”tunnustaisivat” ja joka näin vihkisi yhteisön jäsenet toistensa yhteyteen. ”Yhteisöttömien yhteisön” paradoksaalisuutta on kuitenkin se, ettei yhteisöä olisi olemassa, ellei kuolema olisi meille kaikille yhteinen – kuolema, jonka hetkeä emme kuitenkaan voi jakaa. Teoksen otsikko viittaa siis Blanchot’n ajatukseen, ettei kuolevien yhteisöön kuulumistaan voi ”todistaa” tai ”tunnustaa”.

Kirjallinen yhteisö

Myös kirjailija Blanchot’lle kuolema on teema, jota hänen kertomuksensa eri tavoin piirittävät. Blanchot’n kertomuksissa todistetaan toisen kuolemaa, saatetaan toista kuoleman rajal-

le. Kertomukset kysyvät, voiko toisen kuolemaa todistaa – kuinka pitkälle toista on mahdollista seurata.

Vaikka kuolema onkin raja, joka osoittaa ajattelumme äärellisyyden (en voi koskaan sanoa ”Kuolen nyt, tällä hetkellä”), kuolema paljastuu kaiken ajattelun ja kommunikaation ehdoksi. Kuoleamisen mahdollisuus on nimittäin myös kirjoittamisen ehto. Tekstin on kommunikoitava lukijalle myös kirjailijan ollessa poissa. Sama laki koskee lukijaa, sillä vain yksittäisen lukijan tietoisuudesta riippumaton kirjoitus voi perustaa lukijoiden yhteisön. Vain yhteisössä on kirjallisuutta. Mitä kirjoitan, en kirjoita yksin. Mitä luen, en lue yksin. Myös lukijoiden yhteisö on ”yhteisötön yhteisö”, sillä myöskään tällä yhteisöllä ei ole salaisuutta, joka voitaisiin jakaa ja jota sen jäsenet voisivat tunnustaa. Hiljainen lukeminen ei johda valmiiseen teokseen, vaan on pikemminkin toimitomuuden tai joutilaisuuden liikettä (desouvrément), joka puolestaan synnyttää ”joutilaiden” tai ”toimettomien” yhteisön(communauté desouvrée).

Tunnustamaton yhteisö on epäilemättä Blanchot’n teoksista vaikeimpia, muttei niinkään käsitteidensä tai kielensä vuoksi kuin sen monitahoisen keskustelun, jonka Blanchot olettaa lukijoidensa tuntevan. Yhteisön temaattikasta kiinnostuneen onkin hyvä ottaa vauhtia vaikkapa Susanna Lindbergin teoksesta Filosofien ystävyys, joka esittelee ja jatkaa Blanchot’n aikalaisfilosofien, Jean-Luc Nancy ja Philippe Lacoue-Labarthen, keskustelua ystävyyydestä ja yhteisöstä.

Outi Alanko